

BESTUREN ZONDER WIJ

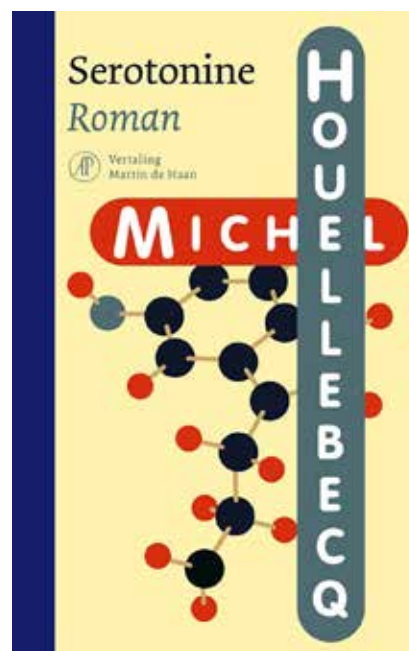
In *Besturen zonder wij* maakt de bestuurskundige Duco Bannink hedendaagse theorie relevant voor wie nu bezig is met sociale vragen. Bestuurskundigen hebben nogal een handje van het produceren van beleidsporno: een snelle opeenvolging van complexe schema's vol 'probleemkwesaties', 'oplossingsmogelijkheden', 'netwerken' en andere pleonasmen waarvan de strekking na herlezen blijkt: verzin het zelf maar. Door de lezer onbekommerd aan te spreken alsof hij naast je staat op de voetbaltribune, ontloopt Bannink die val. Hij vertrekt vanaf de camping waar hij begon met schrijven, voert e-mail-correspondentie met zijn

collega's op, maakt af en toe (melige) grappen, en legt bijna en passant uit wat hij eigenlijk wilde zeggen. Nederland is verdeeld, op allerlei manieren, en de burgers gedragen zich wild, onvoorspelbaar. Hoe kun je op een geloofwaardige manier besturen in een land dat telkens opnieuw in groepen uiteenvalt en waar je dus nooit echt greep krijgt op wat 'wij' betekent, is de vraag die hij beantwoordt. Hij doet dat eerst aan de hand van het werk van sociologen als Anthony Giddens, Ulrich Beck en Saskia Sassen, en schakelt vervolgens naar het register van de bestuurskundigen, in het gezelschap van bijvoorbeeld Maarten Hajer, Bob Jessop of Stephen Osborne.

Besturen zonder wij betekent er rekening mee houden dat moderne mensen in hun eigen wereld leven. Waardoor ze de kaders die bestuurders nu eenmaal graag opleggen – wetten, regels, categorieën – niet erkennen of niet herkennen. En dat het dus zaak is je te verdiepen in de voorkeuren en plannen van de mensen voor wie je beslissingen wilt nemen. Met als gevolg dat je als bestuurder eigenlijk telkens bezig bent een 'wij' te scheppen, er ontstaat een gemeenschap gedurende de tijd dat mensen jouw voorziening of plan als zinvol ervaren. Dat betekent dat een bestuurder – meer dan vroeger – normatief moet opereren, keuzes moet maken die politici vroeger maakten. Als je

HUELLEBECQ

Maar zijn we wel zo liberaal, is iedereen in Nederland wel voor abortus en euthanasie? Thierry Baudet misschien wel niet. In een poging te bewijzen dat Nederland ten onder gaat aan dat liberalisme, schreef de voorman van Forum voor Democratie dit voorjaar in een (Engelstalige) recensie van de roman *Serotonine* van Michel Houellebecq dat je in Nederland bij zelfmoord door de staat geholpen wordt en dat baby's die de vrijheid van vrouwen in de weg zitten, worden uitgeroeid. Heb ik niet gezegd, zei Baudet, toen mensen over die uitspraken vielen, en daar werden toen ook weer mensen boos om. Zo had hij drie keer bingo: de intellectueel uithangen, critici boos, en door *fake news* te roepen de eigen achterban mobiliseren. Ondertussen is *Serotonine* een erg mooi verhaal dat – zoals iedere roman – op veel meer manieren gelezen kan worden dan

dat niet doet, oogst je polarisatie, wantrouwen, ergernis. Bannink hangt dit betoog uitdrukkelijk op aan theoretici, maar maakt het telkens concreet via voorbeelden uit het lokale sociale domein. Zo krijgt de lezer die zijn opleiding alweer even vergeten was een speed-update 'nadenken over bestuur' – broodnodig. Of er echt geen 'wij' is in een land waar iedereen van links tot rechts zichzelf ziet als liberaal (niemand is hier tegen abortus of euthanasie), waar iedereen (ook de Feyenoord- en PSV-fans dus) naar Ajax-Tottenham kijkt, waar alle vrouwen in deeltijd werken, dat blijft nog wel een vraag. Zowel onze opvattingen als ons gedrag zijn immers eerder meer dan

minder voorspelbaar dan vroeger, laat onderzoek regelmatig zien. Misschien is dat wel de verklaring waarom Nederlanders verhoudingsgewijs heel tevreden zijn over hun bestuur, omdat ze in weerwil van hun beleden individualiteit eigenlijk makkelijk te bedienen zijn. Of omdat hun bestuurskundigen zo goed opgeleid zijn, dat kan natuurlijk ook.

Duco Bannink, *Besturen zonder wij*. In een samenleving zonder wij, 132 p. Amsterdam: VU University Press, 2019

via de conservatieve nationalistische bril die Baudet graag opzet. Het boek volgt de werdegang van de landbouwwetenschapper Florent-Claude Labrouste. Nadat hij zijn vriendin verlaat omdat hij moeite heeft met haar herhaalde en vooral extreme seksuele escapades ontdekt hij meer en meer dat zijn leven op een dood spoor zit. Hij neemt de erfenis van zijn vader op en verdwijnt in de anonimiteit, mijmerend over oude liefdes, drinkend. Hij vindt een vriend van vroeger terug, een aristocraat die tegen de keer probeert het hoofd en zijn landgoed boven water te houden op het platteland van Normandië. De vriendschap lijkt hem even te redden, en met de aristocratische boer lijkt het even te gaan, maar het is allemaal tevergeefs. Serotonine, het stofje dat ons gelukkig doet voelen en waar pilletjes bij kunnen helpen, biedt verlichting – even.

Allicht dat een misogyn als Baudet aan het gedrag van de vrouwen in het leven van de hoofdpersoon uit *Serotonine* afleest dat hun gedrag de kern van het probleem

is. Gaan die krenge een beetje een eigen leven leiden! In plaats van – dixit de vooralsnog eeuwige single Baudet die ook nogal makkelijk mensen ontslaat – 'echte warmte' te geven en 'echte relaties' te onderhouden. Het is mogelijk om Florent-Claude Labrouste te zien als de witte man die het slachtoffer is, dit keer niet van doorgedraaid multiculturalisme of feminisme maar van kapitalisme. Maar te vermoeden valt dat Houellebecq eerder dan de politici doorheeft dat het leed van die witte man een wat uitgekauwd thema begint te worden. Wie geeft om kleinschalige landbouw of wie geeft om de literatuur uit het begin van de twintigste eeuw, kan het boek even goed claimen alsof het een politiek pamflet is. En je kunt het lezen als een zeer goede beschrijving van menselijke teloorgang, zoals overigens ook Duco Bannink doet in een voetnoot (wat nou 'geen wij?').

Michel Houellebecq, *Serotonine*, 303 p. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2019 (Vertaling uit het Frans van *Sérotinine*)

ONDERDRUKTE SOCIOLOGE

Houellebecq zou het vermoedelijk met instemming lezen, omdat het de abnormaliteit koestert – het boek *In verwarde staat. Kritiek op een politiek van normaliteit* van Karlijn Roex. (En Baudet zou er kwaad van worden omdat alles waarin hij zichzelf niet herkent zijn woede wekt, die hij uit als minachting.) De sociologe Karlijn Roex schrijft – binnen zonder kloppen – in de inleiding: 'Voor het huidige boek heb ik geen uitstapje naar andere tijden of plaatsen hoeven maken. In de onrespectabele hoeken van de samenleving vind ik mijn eigen thuis. Ik behoor tot een groep waarvan de vrijheid te boek staat als een serieuze bedreiging voor de openbare orde en veiligheid.'

Roex had al jong door dat ze 'anders' was. 'Moeilijk opvoedbaar' heet het meestal, maar zelf beschrijft ze zich met Hannah Arendts duiding van iemand die de hele tijd probeert zijn afwijking te verbergen, als 'parvenu'. Het houdt haar niet tegen om uiteindelijk via onderzoek aan het Max Planck Instituut een promotie af te ronden. Maar doordat ze soms 'paniekaanvallen' krijgt, heeft ze in de loop van haar leven een stempeeltje gekregen waardoor de politieagenten of hulpverleners haar direct herkennen: E33 – verward persoon. Dat stempeeltje bevat haar bepaald niet. In *In verwarde staat* beschrijft ze een verandering van 'sociologe die schrijft voor onderdrukten naar onderdrukte die sociologe is'.

Roex beschrijft mooi en in groot detail hoe een 'verward persoon' probeert 'normaal' te doen, tot het niet meer gaat en hoe de samenleving probeert dat gedrag weg te drukken, weg te maken. Ze laat zien wat je meemaakt wanneer je in die categorie past en wat helpt (en niet helpt) om iets van psychiaters of bewakers gedaan te krijgen. Ze laat ook zien hoe politiek en media samen 'de verwarde persoon' als een angstaanjagend verschijnsel neerzetten, aan de hand van parlementaire debatten en analyse van beleid en publieke opinie. Dat doet ze zoals je dat van een socioloog verwacht, met eigen onderzoek stevig ingebed in een breder veld van onderzoek. Ze laat zien dat we het ondanks ons hippe verlangen naar diversiteit eerder belangrijker dan minder belangrijk vinden dat mensen gewoon doen, en dat abnormalen minder burgerrechten hebben, dat je

alvast opgesloten kunt worden voordat je iets misdaan hebt: we zijn ordeverslaafd.

Roex hanteert naast de sociologische toverdoos ook een volkomen eigen register. Ze voert door het boek heen alternatieve helden op, mensen die vanuit het andere perspectief naar de maatschappij kijken. Zoals Wim Maljaars, die op een vernederende manier stief in een kliniek. Of Tanaka, een mysterieuze Japanse held in gevangenschap, waar we met onze westerse blik maar geen vat op krijgen. Roex zet

ze neer als 'vrijheidsstrijders', om via hun verhaal het punt te maken dat de grotere zorg van mensen die door anderen verward worden genoemd niet de volgende paniekaanval is, maar de volgende keer dat de samenleving weer gaat proberen je terug te sturen, verwijderen.

Ze ageert op deze manier tegen de campagnes om verward gedrag te 'melden' en tegen de neiging om iedereen die afwijkt als 'tijdbom' te zien. Het is bangmakerij dienstbaar aan het neoliberalisme, dat stuurt op gladder mensen waar het succes vanaf druipet en dat hulpverleners de taakopvatting van ME'ers toeschrijft. De mate waarin we ons druk maken om mensen die misschien warrig brabbelen, van streek of lawaaierig

zijn, misschien omdat ze liefdesverdriet hebben, dronken of verdwaald zijn, of het even niet weten, staat niet in verhouding tot de zorgen die ze ons opleveren. Als we niet alles willen beheersen en een beetje plezier hebben in het onbekende, zijn we in staat om iemand te vragen 'Wat wil je?' in plaats van direct te 112-en. Dat je móét houden van onvoorspelbaarheid of 'nadenken over de ander' is natuurlijk ook tamelijk veeleisend en zal zeker niet door iedereen als vrijheid ervaren worden. Maar abnormal is het niet.

Karlijn Roex, *In verwarde staat. Kritiek op een politiek van normaliteit*, 304 p. Lontano, 2019

Menno Hurenkamp is publicist en is als politicoloog verbonden aan de Universiteit voor Humanistiek (UvH) en de Universiteit van Amsterdam (UvA).

